

KISEBBSÉGI ISKOLAÜGY JUGOSZLÁVIÁBAN.

A diktatúra hosszú időszaka alatt csak egy alkalommal (1930. szept. 30.) jelent meg egy kis közlemény a jugoszláviai kisebbségi iskolák statisztikájával, de ez csupán a Dunabánság területére szorítkozott.¹⁾ Később, 1935-ben a jugoszláviai külügyminisztérium sajtóosztályának a külföld számára készült kiadványa²⁾ tartalmaz némi számadatokat a kisebbségi iskolák 1934. évi helyzetéről. De ez sem terjed ki az egész államra és az összes kisebbségek létező iskoláira.

Most a jugoszláv központi sajtóiroda kiadásában egy füzet látót napvilágot,³⁾ amely legalább is az ovódák és elemi iskolák statisztikáját közli az egész állam területén az 1935/36. iskolai év adatai szerint. Mivel e statisztika teljességre tart igényt, amennyiben a magyar és német kisebbségek országos iskolaadatain kívül közli a többi ottani nemzetiség (tótok, csehek, románok, rutének, stb.) iskolaadatait is, de nem közli a délszláv nyelvű iskolák adatait, kivonás útján magunk állapítottuk meg az államnyelvű iskolák, tanulók és tanerők számát és ez adatokat a nemzetiségek hivatalos népszámlálási arányszámával összehasonlítottuk {1. sz. tábla). Majd az országos arányszámok szerint kiszámítottuk, hogy az egyes kisebbségeket és az államnépet népszámlálási arányszámuk alapján mennyi iskolaegység illetné meg, ezzel az adattal összehasonlítottuk a tényleges létszámot, hogy így láthassuk a különbséget (2. tábla), amellyel a kisebbségek hátrányban vannak. A nemzetiségi arányszámoknál még az 1921. évi

¹⁾ Lásd a Dunabánság iskolahatóságának adatait a „Reggeli Újság” (Újvidék) 1930. szept. 30. és „Obzor” (Zágráb) 1930. okt. 12. sz.

²⁾ „La Yougoslavie d'aujourd'hui”. Public par la Section de la Presse au Ministère des Affaires Étrangères. Beograd, 1935. p. 439.

³⁾ „La Yougoslavie par les chiffres 1937”. Beograd, Bureau Central de Presse, 1937. p. 143.

népszámlálás adatait kellett használnunk, mivel az 1931. évi népszámlálás nemzetiségi adatait a jugoszláviai Statisztikai Hivatal még mindig nem adta közre.

1. Népiskolák és tanerők nyelvi megoszlása Jugoszláviában. 1935/36.

Nemzetiség	Lakosság o/0-ban	Ovódákban		Elemi iskolákban					
		osztályok		osztályok ¹⁾		tanulók		tanerők	
		száma	o/0	száma	o/0	száma	o/0	száma	o/0
Délszláv	82.87	488	87.0	23.627	94.4	1.353.395	94.4	29.426	95.3
Német	4.22	36	6.4	725	2.9	39.927	2.7	769	2.5
Magyar	3.90	33	5.9	452	1.8	26.605	1.9	446	1.4
Cseh és szlovák	1.00	1	0.2	130	0.5	7.471	0.5	122	0.4
Román	1.93	3	0.5	83	0.3	4.878	0.4	100	0.3
Rutén	0.20	—	—	23	0.1	1.455	0.1	23	0.1
Egyéb	5.88	—	—	—	—	—	—	—	—
Összesen	100.00	561	100.00	25.040	100.0	1.433.731	100.0	30.886	100.0

¹⁾ A statisztika a kisebbségi nyelvű elemi iskolai osztályok közül 118 német nyelvű és 11 cseh és szlovák nyelvű felsőfokú osztályt mutat ki. A többi mind alsőfokú elemi iskolai osztály.

Ha először egy pillantást vetünk a két év adataira, amelyekre nézve legalább a magyar és német kisebbségi iskolák számát tudjuk, a következő képet kapjuk:

Összesen	1934/35	1935/36	Különbőség
ovódák	413	413	0
ovódai osztály	554	561	+ 7
alsó- és felsőfokú elemi isk.	8.511	8.585	+ 74
„ „ „ „ „ oszt.	24.089	25.040	+ 951
„ „ „ „ „ tanuló	1.340.962	1.443.731	+ 92.769
tanerő	30.881	30.886	+ 5
Magyar			
ovóda	33	33	0
elemi alsó osztály	447	452	+ 5
„ felső „	10	—	— 10
„ tanuló	26.979	26.605	— 374
tanerő	465	446	— 19
Német			
ovóda	35	36	+ 1
elemi alsó osztály	620	607	— 13
„ felső „	134	118	— 16
„ tanuló	39.278	39.927	+ 649
tanerő	768	769	+ 1

Ebből a statisztikából is látszik a kisebbségi iskolák, különösen a magyarok állandó zsugorodása, amely még rövid

egy év időközön belül is ilyen feltűnő. Ki kell emelnünk, hogy 1934/35-ben még 10 felsőfokú magyar elemi iskolai osztály is létezett, amelyet a következő évben megszüntettek. Míg a németeknek ma is van 118 felső elemi osztályuk, addig a nem sokkal kevesebb magyarság már egy ilyenel sem rendelkezik. Bár az alsófokú német tagozatok száma is csökkent 13-mal, szemben a magyarság 452 osztályával, nekik 607 alsófokú osztályuk van.

A magyar iskolák elégtelensége különösen akkor tűnik ki, ha tudjuk, hogy az idézett 1930. évi báni jelentés szerint csupán a Dunabánság területén még akkor 528 elemi tagozatuk volt, amelyből 1935'36-ban már csak 452 létezett. A különbség 76, azaz a veszteség 14%-os (a valójában nagyobb, mivel az 1930. évi számban csak a dunabánsági iskolák vannak benn, holott a Muramelléken is volt még vagy 30).

A kisebbségi elemi iskolák csökkentése csak akkor volna jogos, ha a kisebbségek részesedése számarányukon felül volna. De amint úgy az 1., mint a 2. táblázat mutatja, akár az elemi iskolákat, akár a tanulókat vagy tanerőket tekintjük, mindenképpen lényegesen elmaradnak amögött a nemzetiségi arányszám mögött, amelyet a jugoszláv népszámlálás állapított meg.

A kisebbségi *iskolák* számát a jugoszláviai statisztika nem közli, mert a törvény nem is ad jogot *önálló* kisebbségi iskola létesítésére. Ahol azonban 30 tanköteles gyermek szülője kéri kisebbségi tagozat felállítását, ott a törvény szerint fel kell állítani párhuzamos osztályt. A magyarság népszámlálási arányszáma az egész államban a jugoszláv statisztika szerint 3.90%, a 452 magyar elemi osztály mégis az összes osztályoknak csak 1.8%-át teszi ki, a 446 magyar tagozati tanító pedig csak 1.4%-ot, a 26.605 magyar tanuló csupán 1.9%-ot képvisel.

A számbelileg nem sokkal nagyobb 4.22%-nyi német kisebbségnek 769 tanítója van (+323), bár ez is csak 2.5%-a az összes tanítóknak. Míg a magyarságnak csak 26 ezer gyermeket sikerült beiskolázni, a németeknek 50%-kal több volt lehetséges (39.927) a maguk 725 osztályában.

A magyar és német kisebbségi iskolákon kívül van még Jugoszláviában 130 cseh és tót nyelvű elemi osztály (ezek közül 11 felsőfokú) 122 tanerővel és 7.471 tanulóval. A román osztályok száma 83, 100 tanítóval és 4.878 tanulóval. Végül van még 23 rutén osztály, 23 tanítóval, 1.455 tanulóval. Ezek a kisebbségek is számarányuk alatt részesednek iskolákban, bár kormányaik külön nemzetközi kisebbségi és kulturális egyezményeket kötöttek Jugoszláviával.

2. Mennyi elemi iskolai egység illetné meg a kisebbségeket Jugoszláviában és mennyit mutat ki a jugoszláv közoktatásügyi minisztérium az 1935/36 iskolai évben.

Népességi arányszám szerint	Alsó és felsőfokú népiskolai osztály	%	Tanító	%	Tanuló	%
467.658 főnyi (3.1%) magyarságot megilletné	977	3,9	1205	3,9	55.916	3,9
van	452	1,8	446	1,4	26.605	1,9
hiányzik, vagy több	-525	-2,1	-759	-2,5	-29.311	-2,0
505.790 főnyi (4.2%) németiséget megilletné	1052	4,2	1297	4,2	60.216	4,2
van	725	2,9	769	2,5	39.927	2,7
hiányzik, vagy több	-327	-1,3	-528	-1,7	-20.289	-1,5
115.532 főnyi (1.0%) tótságot megilletné	250	1,0	309	1,0	14.337	1,0
van	130	0,5	122	0,4	7.471	0,5
hiányzik, vagy több	-120	-0,5	-187	-0,6	-6.866	-0,5
231.068 főnyi (1.9%) románságot megilletné	476	1,9	587	1,9	27.241	1,9
van	83	0,3	100	0,3	4.878	0,4
hiányzik, vagy több	-393	-1,6	-487	-1,6	-22.363	-1,5
25.615 főnyi (0.2%) ruténséget megilletné	50	0,2	62	0,2	3.867	0,2
van	23	0,1	23	0,1	1.455	0,1
hiányzik, vagy több	-27	-0,1	-39	-0,1	-1.412	-0,1
8.911.509 főnyi (82.9%) szerb-horvátságnak van megilletné	23.627	94,4	29.426	95,3	1.353.395	94,4
	20.758	82,9	25.604	82,9	1.188.563	82,9
többlet	+2.869	+11,5	+3.822	+12,4	+164.832	+11,5

Ha kiszámítjuk, hogy arányszámuk szerint mi illetné meg az egyes kisebbségeket (2. tábla), azt találjuk, hogy a fenti létszámon felül a magyarságot megilletné még további 525 osztály, 759 tanító és 29 ezer tanuló, a németiséget 327 osztály, 528 tanító és 20 ezer tanuló, és így tovább. Természetesen tekintettel kell lennünk arra, hogy a kisebbségek egy része szétszórtan él és így iskolakéresi jogával nem tud élni. De legalább a fenti számoknak felét jogosnak és méltányosnak találjuk, hogy a kisebbségek legelemibb művelődési szükségleteinek az állam eleget tegyen, azaz mintegy 250-nél több osztályra és tanítóra volna szükség.

Ez természetesen megkívánná a magyar iskolákból elhe-

lyezett magyar tanerők visszahelyezését és új magyar tanítók kiképzését. Jelenleg magyar tanítóképző nincs, mert a belgrádi szerb tanítóképző mellett működő „magyar“ tagozat kiépítése csak most kezdődik meg egy új első évfolyam megnyitásával, miután évekig csak egyetlen osztály állt fenn. A németek nagyarányú gyűjtés folytán magántanítóképzőt állítottak fel Újverbászon.

Hasonló a helyzet a polgári és középiskolák terén. A kisebbségeknek ezekhez való jogát Jugoszlávia nem ismeri el a kisebbségi szerződés önkényes magyarázata folytán. Újabban a statisztikák már nem is közük az ezekre vonatkozó adatokat. A legutóbbi (1934/35-i) statisztika szerint a hajdani sok magyar középiskolából már csak Szabadkán létezett 8 gimnázium-osztály és Zentán 4 osztály, összesen 365 magyar tanulóval. E tagozatok tannyelve, tanárai, tankönyvei azonban ma már nem magyarok. Egyetlen jelentőségük, hogy legalább a magyar fiúk együtt vannak külön osztályokban, míg másutt mindenütt el vannak keverve délszláv tanulókkal.

Egyébként az államnyelvű iskolák száma az utóbbi évtizedben így alakult:

É v	Tanító- képzők száma	Közép- iskolák száma	Polgári iskolák száma	Tanító- képzői t a n á r o k	Közép- iskolai s z á m a	Polgári iskolai s z á m a
1924/25	41	183	155	—	—	—
1925/26	47	191	159	—	—	—
1926/27	47	206	164	—	—	—
1927/28	46	202	169	—	—	—
1928/29	46	203	186	—	—	—
1929/30	39	169	195	618	4.120	1.654
1930/31	40	169	198	677	4.120	1.604
1931/32	41	170	202	779	4.475	1.953
1932/33	37	163	200	677	4.349	1.955
1933/34	37	170	206	692	4.459	2.165
1934/35	36	172	212	609	4.815	2.398
1935/36	33	185	219	548	4.958	2.440

Mindezekből az iskolatípusokból a kisebbségeket megilletné az arányos részesedés. Legérzékenyebben érezhető a kisebbségi magyar polgári iskolák teljes hiánya. Míg az elemi iskolai törvény legalább elvben megengedi a kisebbségi iskola-tagozatok felállítását és ilyenek, mint láttuk léteznek is, ha nem is a kisebbségeknek megfelelő számban, az 1931. dec. 5-én megjelent „törvény a polgári iskolákról“ határozottan kimondja, hogy „az oktatás a polgári iskoláknál az állam nyelvén történik“ („Nastava u gradjanskim skolama izvodi se na drzavnom jeziku“). Ez a 19. §. *semminő kivételt vagy engedményt nem tartalmaz a kisebbségi nyelv javára* és ennek megfelelően valóban azt találjuk, hogy az összes

polgári iskolák államnyelvűek. A németek itt is némi kivételt képeznek, amennyiben 3 polgári iskolájuk van (Belgrád, Zágráb, Ujverbász), de ezek magánpolgárik. Legalább is 4 polgári iskola megilletné a magyarságot is.

Hivatalos magyar részről ismételten kijelentették, hogy a szomszéd népekhez és államokhoz való jóviszony rendezése nem képzelhető el a magyar kisebbségek ügyének kielégítő, méltányos megoldása nélkül. A fentiekben jugoszláv hivatalos kiadványok alapján láttuk, hogy milyen sok teendő akad csupán iskolai téren. Indokolt kívánság, hogy a jugoszláv kormány felismerje a helyzetet és a kisebbségeknek megadja méltányos részüket a közművelődés minden ágában.

Kardos Béla dr.

⁹⁾ Probléma căsătoriilor mixte în orasele din Transilvania, în perioada dela 1920—37. Buletin Eugenic și Biopolitic 1937. 10—12. sz.